

presència

Número 1813. Del 24 al 30 de novembre del 2006. Any XLI. 0,20 €

Salvatjades a un megapíxel

GRAVACIONS DE MÒBIL. Baralles, clatellots, destrosses, bromes pesades... Internet n'és ple, d'aquests vídeos. On és el límit? / 2 a 8

**L'autoritat,
al centre de
la diana**

[«Broma al professor»]. Aquest vídeo va fer-se famós fa unes setmanes, en saltar les alarmes pel cas del docent alacantí agredit i gravat. Puntuat amb un 4 sobre 5 a la pàgina d'internet on està penjat.

Armats amb

Un noi de 15 anys es cola sense permís en un centre educatiu d'Alacant. Un professor l'enxampa en una aula amb una noia que sí que és alumna. El professor li pren el tabac i el noi la pren contra ell: cops, puntades de peu... «Dóna'm el meu paquet.» «No et posis nerviós.»

AGRESSIVITAT ENREGISTRADA. Hem fet una petita cerca de vídeos gravats amb el mòbil i que es troben, sense filtre i de franc, penjats a internet. Usant una terminologia semblant a la dels adolescents, diríem que els experts recomanen que els adults ens posem «les piles». Bretolades, mastegots, baralles en les quals no es posa pau...

MERCÈ MIRALLES
● «Si les imatges gravades són d'algué que rep una cleca, et fan riure. No dic que jo me'n rigui, però reconec que fan gràcia.» Parla l'Andrés, un noi de 17 anys, estudiant. Apareix en el llibre *La noche que quemaron a la mendiga*, d'Arturo San Agustín (L'Esfera dels Llibres, 2006). Recordem el succés que va fer saltar les alarmes: tres nois –un d'ells menor– van cremar una dona que dormia en un caixer automàtic. Continua l'Andrés: «A vegades no saps si les imatges [els vídeos penjats a internet] són reals o han estat preparades. Ara tot és un embolic. T'asseguro que quan molts *tios* i *ties* intel·ligents veuen aquestes imatges en el mòbil o per internet només pensen que estan veient una pel·lícula. La realitat ja no existeix, *tio*.» Certament, quan es miren algunes filmacions, no se sap si han

estat *preparades*. Tant si han estat preparades com si no, per què són divertides les escenes d'acarnissament?

«Sadisme: complaença en el sofriment d'un altre.» «Compassió: sentiment amb què hom pren part en el sofriment d'altri; pena que hom sent davant la desgràcia, els defectes, d'un altre; pietat, commiseració.» Entre les dues definicions, del *Gran diccionari de la llengua catalana*, un abisme. I tan gran com el que hi ha entre la diversió i el dolor.

Fa poc, un professor alacantí va ser apallissat per un nen de 15 anys. Una alumna ho va gravar amb el mòbil. Enmig de la polèmica, hi ha qui assegura que s'està «inflant» el globus. Ens hem entretingut a remenar a la xarxa, però. A internet podem passar hores *gaudint* de batusses, bromes pesades... Vexacions. A llocs com www.youtube.com

[paradigma dels vídeos gratuïts, amb només 21 mesos de vida] es qualifiquen d'entreteniment. «Límit: punt fins on és possible o lícit que arribi alguna cosa.»

Ciberbrètols. Al juliol, a la premsa: «Augmenta l'assetjament digital [ciberbullying]» entre els joves.» Un 20% –dels que tenen mòbil– asseguren que han sofert *ciberbullying* almenys un cop. Ho explicava Carmen Orte, professora de la Universitat de les Illes Balears, en un estudi publicat en la revista de la Fundación de Cajas de Ahorros. Cada vegada és més freqüent aquest abús, a través, bàsicament, del mòbil i d'internet. Va des de la trucada amenaçadora fins a la difusió d'una foto o filmació compromesa. Els nois que presumptament van cremar la indigent van dir: «Se'ns va anar la mà...» A propòsit del *ciberbullying*, es pot consultar:

el mòbil

«Dóna'm ja el meu paquet, que m'estàs cabrejant...» «Jorge!!», crida el professor. «El meu paquet... T'ho he de dir una altra vegada?» El professor intenta fugir. L'alumna va gravant.

[«Assetjament a professors»]. Penjat al novembre. S'ha vist 2.631 vegades. És puntuat amb un 4 sobre 5.

llying.org; www.stopcyberbullying.org...

Però, què és el *ciberbullying*? És provocar situacions de violència, i gravar-les (mòbil o vídeo), i mostrar-les. Els centres educatius són un bon escenari. I sovint el practica canalla amb prou capacitat adquisitiva. La tecnologia val calés. Prohibim la tecnologia perquè hi ha qui en fa un ús pervers? L'advocada nord-americana Parry Aftab, experta en les bones pràctiques a internet, va ser aquesta tardor al País Basc en unes jornades centrades en la relació entre la xarxa i els joves. «El pitjor mal que es pot fer a un nen és no deixar-lo entrar a internet. És essencial per al seu futur. Totes les amenaces tenen solució. Quan ensenyem als nens a creuar el carrer, ho fem a casa o a l'escola? Cal ensenyar-los a usar el filtre que tenen entre les orelles: el cervell.» Ha publicat

Ciberbullying. Guía práctica para madres, padres y docentes (vegeu www.argijokin.blogcindario.com).

El fenomen «¡Sonríe, Willy!»

Al gener, els Mossos d'Esquadra van detenir a Barcelona dos joves de 26 i 27 anys per haver agredit transeünts mentre ho gravaven amb els mòbils. L'origen d'aquesta *moda* és al Regne Unit. S'anomena *happy slapping*, «bufetada feliç», se'n podria dir. A l'Estat, va arribar l'estiu del 2005. Es tracta d'escollir algú –a l'atzar o no– i colpejar-lo mentre algun amic ho filma amb el mòbil. Aquells nois detinguts a Barcelona cridaven: «¡Sonríe Willy!», i donaven una bufetada, i això, «per divertir-se».

Encara sentim escepticisme? Els textos de presentació d'alguns vídeos que hi ha a la xarxa: «Jo i un col·lega tirant una tapa

de claveguera allà on vagi a parar [al mig de la carretera].» «Una colla descarrega un munt de puntades de peu al cul d'un dels seus integrants.» «Un xaval del meu poble, tot engatat, rebent calbots i fotent-nos d'ell.» «Una discussió entre un servidor i una vella torracollons. A prendre pel sac, senyora!» En aquests webs, oberts al fòrum, hi ha gent que es queixa que circulin aquests subproductes. Però, fins i tot entre els detractors, s'ha imposat un pensament: el fi justifica els mitjans, la violència és lícita segons contra qui s'exerceixi, i segons qui l'exerceixi. «És una vergonya que la gent es diverteixi *putejant* un altre... És clar que no conec el xaval i potser és un bastard que s'ho mereix.»

Això és el que hi ha. Els estudis que circulen arriben a la conclusió que a l'Estat els pares estan més preocupats pel temps

«'HAPPY SLAPPING', 'BUFETADA FELIÇ', SE'N PODRIA DIR. ES TRACTA D'ESCOLLIR ALGÚ –A L'ATZAR O NO– I COLPEJAR-LO MENTRE ALGUN AMIC HO FILMA AMB EL MÒBIL. AQUELLS NOIS DETINGUTS A BARCELONA CRIDAVEN: '¡SONRÍE WILLY!', AHORA QUE DONAVEN UNA BUFETADA, I AIXÒ, 'PER DIVERTIR-SE'»

que els fills dediquen a les noves tecnologies que no pas pels continguts d'aquestes. I sabem que el mòbil i internet faciliten la impunitat. I sabem també que el mòbil, els adolescents, per al que menys l'utilitzen és per parlar. És oci. Quin tipus d'oci?

No traumatitzi el meu fill

José Ramón Ubieto, psicòleg clínic barceloní. «Tot això no passa per casualitat. Té a veure amb una transformació social molt important. I progressiva.» Té a veure amb un element actualíssim: la imatge i el seu ús. «Els que tenim una certa edat ens hem socialitzat en una cultura de la lletra, de la paraula. Ara tenim, fonamentalment, una cultura de la imatge. Això influeix en el sentiment de la vergonya. La vergonya –el pudor– és necessària per a la convivència social. Com que venim d'una societat més

«Ahhh!!» De fet, només se senten crits. Culmina amb un braç retorçat, trencat, és clar.

[A l'estil «Jackas»]. «Els millors 'pinyos', en bicicleta, 'skate' i altres!» «Jackas»: caigudes, trencadissa d'ossos, ferides, cops a les parts nobles... Un pas més en l'«apassionant» i «divertit» món de les ensopegades dels altres... Arrisquem al màxim en els límits de la capacitat física pròpia i aliena.

Agafa empenta: «De puta mare!!!» Rialles.

[«A la merda la porta»]. «D'una puntada se'ns trenca la porta.» Vist 961 cops. Un comentari: «El millor vídeo que hi ha...!» Puntua amb un 3 sobre 5.

El que grava: «Ja pots, vinga!»

[«Retrovisor!»]. «Un 'gordo' fastigós, a 'patades' amb el retrovisor del primer cotxe que va trobar una nit de borratxera.» 2.108 visionats.

«'Oh, my God!」 L'impacte del cotxe al cap es pot veure cinc vegades, a càmera lenta.

[«Colleja final»]. Aquest vídeo nord-americà està penjat sota diversos títols. Aquesta versió l'han vist 2.000 persones. Mereix un 4 sobre 5. Un noi fa bromes als ciclistes. Ho graven. S'obre la porta i és colpejat al cap per un cotxe. Serà viu? Els amics ho penjen a internet. Un comentari: «El 'menjacotxes'.»

aviat autoritària, hem provocat una oscil·lació del pèndol cap a l'altre extrem. La mirada, que tenia un component sancionador, que d'entrada era la mirada de l'altre que et vigilava—el pare, el mestre...—, s'ha convertit en un mitjà de satisfacció permanent.» S'ha vist afavorit per la tècnica, les càmeres, els mòbils... Ara, la relació amb la filmació i la imatge és un fet natural. «Els joves han estat objecte de la fascinació de l'adult que els ha filmat. Els ho hem posat una mica en saf-

A propòsit del respecte

● «Autoritat. Del llatí *auctoritas*, -atis. Dret o poder de manar, de regir, de dirigir.» Pere Farriol, president de Fapaes, Federació d'Associacions de Pares i Mares d'Alumnes d'Ensenyament Secundari: «Si els pares no comencem per respectar els mestres... Els pares hem de donar autoritat moral al mestre. Digue-m'ho clar. Donar-li autoritat moral vol dir no criticar-lo mai davant del nostre fill; vol dir trobar bé, davant del fill, les seves decisions, encara que després haguem d'anar a veure el director del centre i dir-li que no ens agrada el que fa.» El mestre «és el referent que la societat necessita perquè tot plegat tiri endavant.»

ta...» La imatge, *per se*, no és dolenta, «però, de sobte, ens hem adonat que tot el progrés que supòvem també té una part fosca, perquè pot servir per ensorrar l'altre». «Per exemple, això, filmar una pallissa a algú perquè es pugui veure a internet, o vendre-la, llogar-la...» Per què muntar una baralla per gravar-la? «Quan hi ha un programa a la televisió com *Gran hermano*, que està filmant permanentment uns subjectes i milers de persones disfruten mirant-ho... Quan a la televi-

sió es permet que una noia expliqui davant del seu xicot com aquest l'enganyava amb una altra, i aquesta altra també és present... Quan socialment s'admet, tots hem de fer autocrítica.» La frontera entre allò que és públic i allò que és privat ha desaparegut: «El missatge que donem és 'com més et mostris, millor'.»

De la violència, concretament, quin gaudi se n'obté? «En els casos més extrems, estem parlant de nois que tenen un sentiment íntim de fracàs. Una ma-

«Va, foteu-li canya!» «Espera, que pujo!»... «'Venga, que nos vamos!'» Ai, quin riure.
 [«Gamberrada-Container Arenys Pabajo!】. «Els col·legues i jo enviant un contenidor Arenys avall. Vam baixar el poble sencer en un minut i poc.» Comen-
 tari d'un que ha vist el vídeo: «Això, una 'gamberrada'??» Un altre: «Quins pagesos.» Vist 432 cops.

«Vinga, va, que ja està gravant.» Se senten riures sufocats. «'Toma!'» Aconseguit!
 [«Señá ar nabo】. «El meu cosí i jo tirant una senyal.» Vist 393 cops.

«Dóna-li més fort!» «Mireu els forats, hi ha diners!» «Posa el zoom!» Riuen.
 [«Patadas makina】. «Uns xavals fotent 'patades' .»

Una nena s'acosta al mestre, que escriu a la pissarra: «Escolta...» «Què?» Per darrere, un nen li crida a l'orella, i tots riuen satisfets. El mestre treu el noi de classe.
 [«Espantant el mestre】. Es va penjar a l'agost. Aquest vídeo d'un ensurt de mort al professor s'ha vist gairebé 900 vegades. L'han puntuat amb un 5 sobre 5.

nera de treure's de sobre el senti-
 ment de fracàs és trobar un infeliç
 més infeliç que tu. Volem
 destruir de l'altre allò de nosal-
 tres que no podem suportar. La
 satisfacció es troba, simplement,
 en el fet de treure's de sobre l'an-
 goixa.»

I els adults, de braços ple-
 gats? «S'ha de tallar qualsevol ús
 de la tecnologia, de la imatge,
 que impliqui la indignitat d'una
 altra persona. Un pare, un adult,
 un professor, que veu que el noi
 està gaudint a costa d'un altre, ha

de tallar-ho d'arrel.» A l'escola,
 «una sanció dura, enèrgica i de-
 cidida». «Que estableixi prece-
 dent i que llanci un missatge que
 potser a l'agressor no li arribarà,
 però que sí que farà molt efecte a
 tots els del voltant.» Un avís per a
 navegants, doncs. I els pares? No
 ho tenen gaire fàcil, «però cal dir
 que quan els nois planten molta
 cara, quan es posen molt bords,
 és perquè algú no ha fet la seva
 feina. Els adolescents tampoc no
 són extraterrestres. Sigui com si-
 gui, els pares han d'assumir la

«No som policies»

● Xavier Massó, secretari general d'Aspepc, Associació Sindical de Professors/es de l'Ensenyament Públic de Catalunya... «Sona un mòbil a classe, el requiso i el dono al cap d'estudis. Segons en quin institut, pot ser que l'hi tornin l'endemà. I que esbronquin el professor!» «Que Educació es mulli d'una vegada i deixi d'inhibir-se! Norma clara: el mòbil, prohibit. Hi ha hagut casos de fotos i filmacions a vestidors, i s'han penjat a internet!» I si no es respecta, sanció. I els pares? «Han d'entendre que hi ha normes i que s'han de complir. Si a casa no hi ha normes, és problema dels pares. No som policies, som professors!»

responsabilitat. És veritat que
 cada vegada costa més, i els pro-
 blemes comencen més d'hora. A
 vegades et trobes mestres de par-
 vulari als quals els pares diuen:
 'Sisplau, no cridi el meu fill per-
 què es traumatitzarà.' Pares que
 pregunten al nen: 'Què farem
 aquesta tarda?'; 'Què menja-
 rem?' Com pot ser que un pro-
 grama com *Supernanny* tingui
 tant èxit? És ple de nocions de
 sentit comú. No devem estar fent
 les coses gaire bé.»

«Ningú no pot viure sense lí-

«Eh! Prou! [crits d'una noia].» «Correu, que torna el professor!» «Pareu!!» Entra el mestre: «Ei! Tranquil!! Tranquil!» Els separa. «S'ha acabat!» Durant la baralla vola tot.

[«Molt bona baralla al curs del costat!!»]. Penjat a l'octubre. Visionat 5.501 vegades; li donen una puntuació de 3 sobre 5. Categoria «entertainment»

«Tu m'has dit a mi puta i 'guarra!'» «Maria! Eh! Maria!» «Calla, calla, que et foto una...» «De què? De què? Tu a mi no em fotogrars res!» «Estic farta que em diguis puta!»

[«Baralla de dones»]. Quan es presenta el vídeo: «Terribles, les baralles de dones, però aquesta edició de vídeo [un combat de boxa] és molt bona.»

Un noi ve per darrere de l'altre. Se sent un cop sec. El que ha rebut: «'Joder'!»

[«Colleja»]. «'Colleja' meva a en Víctor D.» Penjat al juny. Vist 4.810 vegades. Categoria «comedy». L'autor, en l'apartat de comentaris, i responent a algú que diu que «flipa» amb el cop: «No creguis, com que té aquests pèls, sembla més fort del que és en realitat xD.» Puntuat amb un 2 sobre 5.

mits. I quan aquests límits no són regulats per l'adult, l'adolescent els busca, fonamentalment, a través de situacions extremes. Els que han tingut una educació més deixada són els que més cauen en les conductes de risc. És una manera de trobar un límit, i a vegades desgraciadament el troben en la mort.» Gaudir sense límits, seguir els impulsos... «Si són els pares moltes vegades els que es tornen bojós per canviar l'ordinador! S'estranyen que els nens facin el mateix?»

«Mireu la meva obra»

● De bèsties, n'hi ha hagut sempre. I diu el psicòleg José R. Ubieta: «La novetat és l'ús de la imatge, que amplifica i produeix una satisfacció de repetició. Abans hi havia la fascinació del moment.» Els vídeos provoquen l'efecte dòmino? «La imatge dona la possibilitat de sentir-nos autors d'una obra. I això té una dimensió social. Ens diuen que les icones són les que surten a la tele, per tant, cadascú intenta sortir a la tele, tenir els seus cinc minuts de glòria. Moltes de les imatges es prenen per ser vistes, per això es penegen a internet. Es pensa en els ulls que les miraran. I en el seu efecte, de manera narcisista: 'Jo he sigut l'autor'.»

Pere Farriol, president de la Federació d'Associacions de Pares i Mares d'Alumnes d'Ensenyament Secundari. Més d'un milió d'alumnes, milers i milers de professors, «i estem parlant, en l'entorn escolar, de dos casos greus des del començament de curs, a Catalunya. Són agressions gravíssimes, però que no han anat més enllà. Als alumnes, a més a més, els agrada que es magnifiqui.» Què demana Fapaes? Coresponsabilitat entre pares i escola; formació de pares,

i de professors —«que entenguin l'alumnat, els corrents juvenils, que s'adaptin a les modes actuals, que tinguin coneixements pedagògics, psicològics i socials»—, i que les administracions «comencin a treballar, una vegada per totes, per la conciliació laboral». «Si no hi ha conciliació, els pares no aniran a l'escola, quan se'ls requereixi, perquè no tenen temps. No parlaran amb els fills, ni sabran qui els educa.»

Per Xavier Massó, secretari general d'Aspepc, als centres

«Peguen-lo! Al cos, de la panxa en amunt.» Se sent com riuen, i els gemecs del que rep. Queda baldat. Aquest nen és «protagonista» de 3 vídeos. Li diuen «Gabriel, el nen drap».

[«Gabriel... DIE DIE! (2)»]. S'ha vist unes 400 vegades. Un altre que protagonitza Gabriel, està a terra, i també colpejat, mereix un 3 sobre 5.

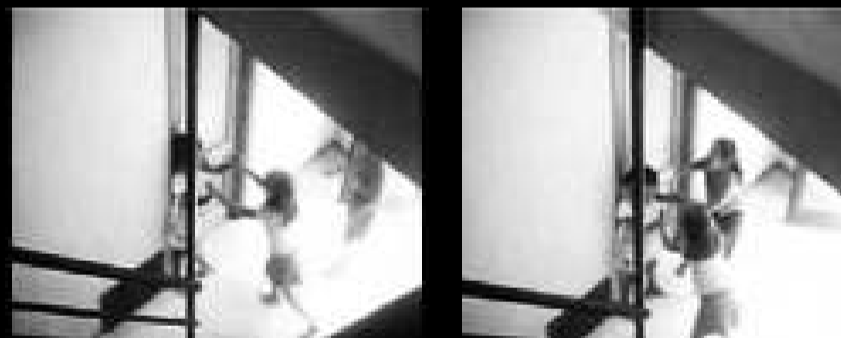
«Tipus de 'collejas'. Anirem de les menys sonores a les més sonores... 'Colleja' de reverberació, 'colleja' mestra, l'atòmica, i la que més sona, la d'espetec...»

[«En Ramon rep 'collejas'»]. Penjat al juny. Vist 1.133 vegades. Té un 2 sobre 5. És el primer vídeo d'una «trilogia» que té dos títols més.

«Mira!» Es barallen amb molta violència. Passen cinc persones; ningú no fa res.

[«Baralla de noies a la platja»]. Visionat 3.504 vegades.

«Vols una hòstia?» «No!» «Doncs no diguis que sóc 'cagueta'!» Li peguen.

[«Plantofada»]. «Una grenya de nenes.» 1.332 visionats.

educatiu alguna cosa grinyola. «S'ha confós el sistema reglat d'ensenyament amb una mena d'espai que ha de ser entre lúdic i de convivència utòpica. Si no hi ha un mínim de normativa, cada grup genera els seus líders. Hi ha autèntiques aberracions, com ara que filmin una pallissa i no es prenguin mesures.» Hi ha tota una pantalla, diu, «un embolcall políticament correcte, que impedeix reconèixer el que realment passa». «Les gravacions són una manifestació més, molt punyent,

del que passa. Tenim una bomba de rellotgeria social; n'hi ha per tenir por. L'administració ha desautoritzat i deslegitimada els seus representants, els professors. Si un alumne té una conducta antisocial, i el professor l'expulsa o el castiga i l'administració s'inhibeix, tot el col·lectiu queda desautoritzat. És com si Interior es dediqués, sistemàticament, a revocar totes les multes de trànsit que la seva policia està posant. És el que ens està passant a nosaltres, de debò.»

Feta la llei, feta la...

● L'estudi social *Jóvenes y valores*, publicat per l'Obra Social de «la Caixa», i escrit pels sociòlegs Javier Elzo, Carles Feixa i Esther Giménez-Salinas. «L'individualisme [segell del s. XXI] té dues cares. Una de molt positiva; una altra, clarament negativa.» Per un costat, «suposa la voluntat d'adoptar plantejaments propis, autònoms, il·lustrats per la raó i el coneixement de les coses». L'altra cara «diu que puc fer el que vulgui mentre respecti la llei.» «Aquest respecte pot convertir-se en no-respecte si es preveu que no seré enxampat.» L'estudi va revelar un detall: en més del 40% de les famílies fa figa la comunicació.

«El sistema educatiu actual s'inspira en uns principis que si s'apliquessin fins al final retornaríem al paleolític. L'espontaneïtat contra l'educació a través de formar la voluntat. I aleshores ignorem factors antropològics essencials, com és que tots tendim a la llei del mínim esforç. Pretendre que, espontàniament, agradin més les taules de multiplicar que jugar a pilota és una fal·làcia.»

Aquí, qui mana? «Aquest és el problema: no mana ningú.»

«Té sang?» «Para, para, fem un diàleg»... «Aquí hi ha un 'puto penjat' al carrer, amb la bragueta oberta.» «Ha estat una nit 'mooolt dura'.» «Amb quina calma descansa... Senyor!»
[«Drogata Sabadell»]. 2.469 visionats. «Quina festa es devia fotre. L'haurà dinyat?»

Una nena beguda. L'aguanten asseguda. Es queixa. «Calla. Que vols que ho digui a la tietta?» Baluceja. «Va, menja.» «Ara vomita...» Plors de la nena. Les que graven, riuen.
[«Borratxa»]. Penjat el mes d'octubre. Vist 959 cops.

La dona, beguda, va panteixant; pronuncia paraules inintel·ligibles. Els que graven: «Quin pet que porta!» Poc importa que sigui en un voral de carretera, jugant-se la pell.
[«La vella borratxa»]. Categoria «comedy». Mereix una puntuació de 5 sobre 5.

Escull bàndol: ets del grup dels desgraciats o del grup dels fatxendes?

● El psicòleg José R. Ubieta comenta: «Els espectadors [de l'assetjament] tenen un paper fonamental. El dilema que se'ls planteja és: 'En quin bàndol et trobes: en el dels desgraciats o en el dels que tenen el poder?' Els que miren, intenten no estar en el bàndol dels desgraciats; de fet, tothom pot ser un desgraciat.» «Però veure com piquen a una persona i callar —explica Ubieta— és una covardia moral, i passa factura: depressió, angoixa... No hi ha res de franc. Quan es veuen aquestes escenes molt de temps i això satisfà, es paga un preu.» Parlem dels espectadors, de la claca en temps real. Però també podríem parlar dels que després es baixen el vídeo i en gaudeixen.

L'oferta i la demanda, en aquest submón, es retroalimenten. Comentari a un vídeo en què dos nois es donen clatellots: «Us ho heu de *currar* una mica més, *tio*. Si això és *liar-la*, quina merda. *Liar-la* és insultar el mestre, tirar taules...» Comentari a un vídeo en què tiren un petard a uns avis: «Que bo!! Sou els amos! Bona idea per implantar al nostre poble.» Quan les escenes produeixen repugnància, també es pot caure en el parany de la violència. En un fòrum a internet: «S'ha de retransmetre a la tele l'agredit colpejant amb un bat els agressors, lligats de peus i mans. Això és justícia.» La llei del talió, ull per ull. «Solidaritat, consens, democràcia, tolerància... Aquí tens l'Espanya progressista.»

Serenor, si us plau. El psiquiatre Rojas Marcos, a *Antídots naturals contra la violència*, del programa Violència: Tolerància Zero, de l'Obra Social de «la Caixa», diu que les mesures més eficaces que es poden aplicar en la intimitat —a casa— «s'adrecen als infants menors de 12 anys, quan encara tenim l'oportunitat de reforçar el desenvolupament d'antídots naturals contra la violència, com ara l'autocontrol, el sentit de l'autocrítica, la capacitat de recança i penediment, la compassió i l'empatia». Esperança. El conflicte derivat de l'agressivitat forma part de la vida. Resoldre el conflicte per la via del diàleg o de la violència depèn, però, de la llibertat individual. / M.M.